

Poboljšanje zdravstvenog stanja i zdravstvene zaštite romske populacije u Republici Hrvatskoj

Ana Ivičević Uhernik

Hrvatski Zavod za javno zdravstvo

Sažetak

Prema procjenama u Hrvatskoj živi između 30,000 i 40,000 Roma. Njihovo zdravstveno stanje je znatno lošije od prosjeka za ukupnu populaciju Hrvatske. Velik dio romske populacije nije zdravstveno osiguran i ne ostvaruje zdravstvenu zaštitu. Romi su izloženi diskriminaciji u svim područjima javnog života, uključujući zdravstvenu zaštitu.

Projekt za poboljšanje zdravstvenog stanja i zdravstvene zaštite Roma obuhvaća sljedeće glavne aktivnosti:

- Zdravstvenu anketu romske populacije
- Zdravstveni odgoj i promociju zdravlja u romskoj populaciji
- Savjetovalište za reproduktivno zdravlje i planiranje obitelji
- Informiranje Roma o načinima ostvarivanja zdravstvenog osiguranja i korištenju zdravstvene zaštite (uključujući organiziranu pomoć kada je to potrebno)
- Edukacija zdravstvenih djelatnika o običajima i potrebama Roma

Planirane aktivnosti provesti će se u po jednoj romskoj zajednici u pet županija s većim brojem Roma (Međimurska, Varaždinska, Sisačko-moslavačka, Osječko-baranjska te Grad Zagreb). Ukoliko se pokaže uspješnim, u idućoj fazi planirana je implementacija na cijelo područje navedenih županija te cijelu Hrvatsku.

Ovaj projekt odvijati će se usporedno s drugim aktivnostima iz Nacionalnog programa za Rome koje obuhvaćaju uključivanje Roma u društveni i politički život, regulaciju statusa, obrazovanje, zapošljavanje, socijalnu skrb, prostorno planiranje, pravnu pomoć te borbu protiv diskriminacije, čime će se omogućiti cjelovito rješavanje različitih problema romske populacije.

Ključne riječi: romska manjina, zdravstveno stanje, zdravstvena zaštita, nejednakost

Abstract

Estimated 30,000 - 40,000 Roma live in Croatia. Their health is significantly worse than average health of population in Croatia. Significant part of Roma population does not have health insurance and does not use health services. They also suffer discrimination in all fields of public life, including health care.

Project aimed at improvement of health status and health care of Roma addresses the tasks concerning health care from National Programme for Roma.

Project encompasses the following major topics:

- Health survey of Roma population
- Health education and health promotion among Roma
- Free reproductive health and family planning consultation service
- Informing Roma on how to obtain health insurance and use health care services (including organised assistance when needed)
- Education of health care personnel about customs and needs of Roma

Planned activities will be executed in one Roma community in each of five counties with large number of Roma (Međimurska, Varaždinska, Sisačko-moslavačka, Osječko-baranjska te Grad Zagreb). If successful, in the next phase it would be implemented on the whole territory of these counties and in whole Croatia.

This project is planned to run simultaneously with other activities from National Programme for Roma which encompass inclusion of Roma in social and political life, status regulation, education, employment, health care, social welfare, town and country planning, legal aid and fight against discrimination., thus enabling comprehensive solution of different problems of Roma population.

Key words: Roma minority, health status, health care, inequality

Opis problema

Prema posljednjem Popisu stanovništva iz 2001. god. u RH žive 9.463 Roma, što čini 0,21 % stanovništva (1), međutim procjenjuje se da je zbog nereguliranog statusa državljanstva taj broj u stvarnosti znatno veći i iznosi između 30.000 i 40.000. Kao i u mnogim drugim zemljama, Romi u

RH znatno su lošijeg zdravstvenog stanja od većinskog stanovništva i drugih nacionalnih manjina, a značajan dio Roma nije zdravstveno osiguran i ne ostvaruje zdravstvenu zaštitu. Većina romske populacije živi u teškim socijalnim uvjetima, slabo je obrazovana te nije uključena u formalne oblike rada. Zbog specifičnog načina života, Romi su izloženi diskriminaciji i segregaciji koji dodatno otežavaju njihov položaj (2).

Svrha i ciljevi projekta i metode rada

Glavni cilj projekta je postići poboljšanje zdravstvenog stanja i zdravstvene zaštite romske populacije u RH u pet odabranih romskih naselja - zajednica: po jedna u svakoj od pet županija s većim brojem Roma: Međimurska, Varaždinska, Sisačko-moslavačka, Osječko-baranjska te Grad Zagreb. Uključiti će ciljeve iz Nacionalnog programa za Rome i Akcijskog plana Desetljeća za Rome. Ukoliko se pokaže uspješnim, idući korak bio bi implementacija ovakvog projekta na cijelo područje navedenih županija te u idućoj fazi na cijelu Hrvatsku.

Projekt je podijeljen na sljedeće aktivnosti:

1. Osnivanje radne grupe pri svakoj od izabranih pet županija na čelu s koordinatorom iz Županije i članovima: dva liječnika iz županijskog Zavoda za javno zdravstvo, tri patronažne sestre koje pokrivaju romska naselja te tri predstavnika lokalnih udruga Roma. Zadatak radnih grupa pri svakoj županiji je priprema, provedba i koordinacija svih projektnih aktivnosti na području svoje županije. Prije svih aktivnosti članovi radnih grupa prošli bi edukaciju kojom bi se osposobili za rad na ovom projektu. Radne grupe bile bi osnova mreže timova za kontinuirano praćenje i djelovanje na poboljšanju zdravlja Roma u Hrvatskoj.

2. Istraživanje zdravstvenog stanja, statusa zdravstvenog osiguranja i korištenja zdravstvene zaštite romske populacije

Istraživanje je prvi i osnovni korak kako bi se dobili objektivni podaci na temelju kojih će se odrediti početno stanje i glavni problemi. Pokazatelji koji bi se trebali prikupiti istraživanjem su sljedeći:

a) Vezano uz zdravstveno osiguranje i zaštitu:

ukupni broj stanovnika romskih naselja (po dobi i spolu), broj Roma koji su zdravstveno osigurani, broj Roma koji nisu zdr. osigurani, a imaju domovnicu, ukupni broj i broj zdr. osigurane dojenčadi, broj Roma koji imaju svog odabranog liječnika primarne zdr. zaštite (obit. med, pedijatar, ginekolog, stomatolog), ukupni broj i broj zdr. osigurane djece predškolske dobi, ukupni broj i broj zdr. osigurane djece školske dobi, ukupni broj i broj zdr. osiguranih trudnica, ukupni broj i broj zdr. osiguranih invalida, broj posjeta liječniku primarne zdr. zaštite (korištenjem zdr. osiguranja i privatno), udaljenost do liječnika primarne zaštite, broj posjeta patronažne sestre, broj posjeta liječniku sekundarne zdr. zaštite, hospitalizacije (po dijagnozi i trajanju), udio poroda Romkinja uz stručnu pomoć, broj ginekoloških pregleda po trudnici Romkinji, udio Roma informiranih o svojim pravima vezano uz korištenje zdr. zaštite

b) Vezano uz zdravstveno stanje:

procijepljenost, smrtnost romske djece, najučestaliji uzroci pobola u romske djece i dojenčadi, broj poroda mladih Romkinja u dobi od 10-16 godina, prosječan broj poroda Romkinja, prosječan broj djece u obitelji, učestalost i dužina dojenja, kronične bolesti, nesreće, rizična ponašanja, prehrambene i higijenske navike

Osim dizajna samog istraživanja i pripreme ankete, provesti će se i edukacija osoba koje će sudjelovati u provedbi istraživanja (patronažne sestre, Romi volonteri).

Nakon provedenog istraživanja, analizirati će se rezultati, publicirati i prezentirati relevantnim institucijama, organizacijama i javnosti. Odrediti će se specifični zdravstveni prioriteti za svaku pojedinu romsku zajednicu koja je bila obuhvaćena istraživanjem. Također će se odrediti učestalost provođenja sljedećih istraživanja.

3. Zdravstveni odgoj i prosvijećivanje Roma

Prema prioritetima utvrđenim istraživanjem, provesti će se zdr. odgoj i prosvijećivanje u romskim naseljima. Voditelji će biti liječnici iz Zavoda za javno zdravstvo i patronažne sestre, uz asistenciju od strane Roma volontera. Zdr. odgoj i prosvijećivanje će se provesti u obliku predavanja i rada u malim grupama. Pripremiti će se odgovarajući edukacijski materijali (brošure, leci), a po potrebi i video materijali.

4. Unaprjeđenje patronažne skrbi romske populacije

Na temelju istraživanja, identificirati će se romske obitelji koje je potrebno uključiti u patronažnu skrb ili tu skrb pojačati. Patronažna sestra će prema potrebi u obilazak pojedine romske obitelji uključiti i nadležnog socijalnog radnika.

5. Poboljšanje procijepljenosti romske populacije

Prema zatečenom stanju i ev. ustanovljenoj potrebi, provesti će se kampanja cijepjenja u romskim naseljima ili kod nadležnih pedijatara i školskih liječnika. Prethodno će uz asistenciju Roma volontera biti provedena edukacija (kao dio zdravstvenog odgoja i prosvijećivanja) romske populacije o važnosti i koristi cijepjenja.

6. Organizacija savjetovališta za reproduktivno zdravlje i planiranje obitelji u romskim naseljima

Korištenje usluga savjetovališta bilo bi besplatno i dostupno bez obzira na to ima li korisnik zdravstveno osiguranje i hrvatsko državljanstvo.

7. Poboljšanje obuhvata Roma zdravstvenim osiguranjem

Pripremiti će se pisani materijali i uz pomoć Roma volontera organizirati će se predavanja o mogućnostima i načinu ostvarivanja zdravstvenog osiguranja i pravima u zdravstvenom osiguranju. Organizirati će se pomoć pri procesu prijave za zdravstveno osiguranje (ispunjavanje obrazaca, komunikacija sa službenicima HZZO-a).

8. Omogućavanje lakšeg pristupa Roma osnovnoj zdravstvenoj zaštiti

Informiranje Roma o liječnicima primarne zdr. zaštite (obit. med, pedijatrija, ginekologija, stomatologija) u blizini koji primaju osiguranike. Informiranje Roma – stranih državljana i osoba bez državljanstva o opsegu i načinu ostvarivanja zdravstvene zaštite (pisani materijali i predavanja).

9. Edukacija nadležnih liječnika i med. sestara primarne zdr. zaštite o običajima i potrebama Roma na svom području, upute o izbjegavanju diskriminacije Roma, upoznavanje s projektom i njegovim ciljevima, uz poziv za uključivanje u pojedine aktivnosti projekta iz područja zdr. odgoja i prosvijećivanja.

10. Kontinuirano praćenje zdravstvenog stanja i zdravstvene zaštite romske populacije - ponovljeno istraživanje nakon provedenog projekta sa ciljem evaluacije te nastavak redovitog praćenja u određenim vremenskim razmacima.

Očekivani rezultati

- Ustanovljena mreža timova za kontinuirano praćenje i djelovanje na poboljšanju zdravlja Roma
- Prikupljeni pouzdani podaci o zdravstvenom stanju i zdravstvenoj zaštiti romske populacije te ustanovljen sistem za kontinuirano zdravstveno praćenje romske populacije
- Poboljšano zdravstveno stanje romske populacije
- Unaprjeđena patronažna skrb romske populacije
- Poboljšana procijepljenost romske djece
- Poboljšan pristup i korištenje zdravstvene zaštite od strane romske populacije

Radni tim i suradnici

Projekt bi koordinirao HZJZ. Njegovi zadaci i odgovornosti bili bi priprema detaljnog projektnog plana, uključujući vrijeme i sredstva, osnivanje projektnog tima, koordinacija aktivnosti u uključenim županijama, organizacija potrebne edukacije i podrške za županijske timove, izvještavanje o napretku projekta, rezultatima i financijama.

U svim uključenim županijama organizirali bi se projektni timovi. Svaki projektni tim sastojao bi se od jednog predstavnika lokalnih vlasti, tri predstavnika romskih udruga, dva liječnika iz županijskih zavoda za javno zdravstvo te tri patronažne sestre koje djeluju na područjima s romskom populacijom. Njihov zadatak bio bi priprema, provedba i koordinacija svih projektnih aktivnosti u svojoj županiji te izvještavanje HZJZ-a o napretku, rezultatima i financijama projekta u svojoj županiji. U provođenje svih aktivnosti bili bi uključeni i Romi volonteri iz lokalnih zajednica. Projektni timovi bili bi osnova mreže timova za kontinuirano praćenje i djelovanje na poboljšanju zdravlja Roma u Hrvatskoj.

Očekivane poteškoće u provedbi projekta

- Otežan ulazak i prihvaćanje u zatvorene romske zajednice koje bi se pokušalo prebroditi uključivanjem Roma iz različitih romskih udruga u projektne timove svih županija. Romi volonteri iz lokalne zajednice bili bi uključeni u sve aktivnosti projekta.
- Nedostatak interesa i slab odaziv od strane lokalnih zdravstvenih djelatnika, uglavnom zbog predrasuda prema romskoj populaciji. Zbog tog mogućeg problema, raditi će se na sprečavanju diskriminacije i suzbijanju predrasuda prema Romima putem edukacije, informiranja lokalnih zdravstvenih djelatnika o provođenju projekta i njegovim ciljevima te pozivom da se i sami uključe u pojedine aktivnosti projekta, kao što je zdravstveni odgoj.

Plan rada

Ukupno trajanje projekta iznosilo bi dvije godine.

Odvijao bi se u sljedećim fazama:

1. Uspostavljanje mreže radnih grupa i njihova edukacija za rad na projektu u trajanju od 3 mjeseca.
2. Priprema i provođenje zdravstvenog istraživanja, uz analizu i prezentaciju rezultata te pripremu publikacije. Ovaj dio projekta trajao bi 6 mjeseci.
3. Paralelno odvijanje svih intervencijskih akcija (zdravstveni odgoj i prosvijećivanje, unaprjeđenje patronažne skrbi, poboljšanje procijepljenosti, organizacija savjetovališta za reproduktivno zdravlje i planiranje obitelji, poboljšanje obuhvata Roma zdravstvenim osiguranjem, omogućavanje lakšeg pristupa Roma zdravstvenoj zaštiti, edukacija nadležnih liječnika i med. sestara) u trajanju od 12 mjeseci.
4. Evaluacija projekta u trajanju od 3 mjeseca.

Evaluacija projekta

Evaluacija projekta predviđena je putem praćenja unaprijed određenih indikatora čije će se početne vrijednosti prikupiti početnim istraživanjem, a promjene pratiti u okviru svih sljedećih istraživanja kako bi se otkrili trendovi i ocijenili postignuti rezultati projekta.

Unaprijed će se definirati indikatori za praćenje promjena u pristupu i korištenju zdravstvene zaštite (navedeni pod 2. a) istraživanje zdravstvene zaštite i osiguranja) te zdravstvenom stanju (navedeni pod 2. b) istraživanje zdravstvenog stanja).

Nakon analize početnih vrijednosti indikatora, odrediti će se ciljne vrijednosti indikatora koje se želi postići projektom te će na temelju njih biti moguće ocijeniti uspjeh projekta.

Reference

1. Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva 2001. godine. 2. izdanje. Zagreb; 2003.
2. Vlada Republike Hrvatske. Nacionalni program za Rome. Zagreb; 2003.